

УДК 338

*М. В. Кравченко,
аспірант, Економічний факультет,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ПРОБЛЕМА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ

*М. V. Kravchenko,
graduate student, Shevchenko University*

PROBLEM OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF INTERNAL AND EXTERNAL PUBLIC DEBT IN UKRAINE

В статті досліджено проблему зростання державного боргу, проаналізовано динаміку державної заборгованості України та співвідношення зовнішніх і внутрішніх запозичень, запропоновані можливі шляхи, щодо вдосконалення боргової політики держави.

This paper investigates the problem of public debt, public debt dynamics are analyzed Ukraine and the ratio of external and domestic borrowing offered possible ways for improving debt policy.

Ключові слова: державний борг, внутрішній державний борг, зовнішній державний борг, управління державним боргом.

Keywords: national debt, internal national debt, external national debt, debt management.

Постановка проблеми. Проблема регулювання внутрішньої і зовнішньої заборгованості одна з ключових проблем управління державними фінансами України. На сучасному етапі необхідний аналіз боргової політики та введення нових інструментів щодо її вдосконалення. Питання структури боргу, раціонального використання залучених коштів, обмеження зовнішніх запозичень держави, удосконалення боргової політики є одними із пріоритетів розвитку державних фінансів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В економічній літературі питання державних запозичень досліджували провідні вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед них такі відомі економісти, як Р. Барро, Дж. Б'юкенен, М. Вестфален, Дж. Кейнс, А. Лернер, Ф. Модільяні, Ш. Ойя, К. Рей, Ж. Сей, Дж. Стігліц. Проблеми впливу державного боргу на стан економіки України та функціонування державних позик на ринку капіталу розглядалися в працях вітчизняних вчених: З. Варналія,[4] А. Гальчинський,[4] В. Гейця,[5], В. Колосової, С. Корабліна, В. Корнєєва, Г. Кучер, В. Лагутіна, І. Лютого[7], В. Міщенко, В. Федосова,[6] А. Чухна та ін.

Метою статті є дослідження структури державного боргу та визначення шляхів вдосконалення боргової політики України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема внутрішньої і зовнішньої заборгованості, одна з ключових проблем управління державними фінансами. В цьому контексті важливим фактором є удосконалення та впровадження нових інструментів боргової політики. Боргова політика являє собою цілісну та взаємопов'язану сукупність заходів держави, щодо раціональної та ефективної мобілізації, розподілу, використання та повернення державою запозичених фінансових ресурсів, яка має за мету сприяти сталому соціально-економічному розвитку та фінансовій стабільності держави. Державний борг є важливим макроекономічним важелем регулювання економіки держави. Граничний обсяг боргу, який визначений бюджетним кодексом України становить 60% від ВВП. [1] Відповідно до Закону України «Про Державний Бюджет України на 2013 рік» граничний обсяг державних запозичень у 2013 році має становити 483,03 млрд. грн. [2] Однак необхідно зважено підходити до визначення цих параметрів, оскільки не може існувати універсальних показників боргової безпеки держав. Для різних країн, які відрізняються за темпами розвитку економічної системи, показники боргової безпеки також різні. Зокрема, за умовою Маастрихтської угоди державний борг не повинен перевищувати 60 % ВВП країни. Натомість відповідно до методики Світового банку критичним рівнем державного зовнішнього боргу є 50 % від ВВП. Для характеристики ліквідної позиції країни-боржника використовується показник співвідношення планових платежів щодо обслуговування боргу до валютних надходжень держави (експорту). Граничною межею показника (коефіцієнт обслуговування боргу) вважається значення 25 %. Про рівень довгострокової платоспроможності країни можна судити з урахуванням показника співвідношення дисконтної вартості боргу й експорту, критичний рівень якого не має перевищувати 200—260 %. [6]

Проблема високої заборгованості набула гостроти і кризового характеру в Україні. Велике значення для вирішення боргової кризи в яку потрапила Україна є аналіз динаміки та структури державного боргу. Як видно з рис. 1, обсяг державного боргу почав стрімко зростати в період з 2008 -2012 рр.[8]

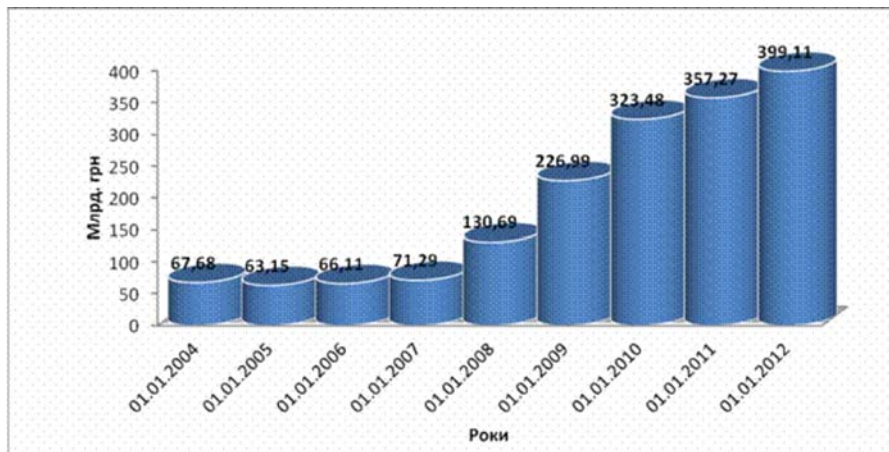

Рис. 1. Динаміка державного боргу України з 2004-2012 рр

Обумовлено це впливом світової фінансової кризи та внутрішніми чинниками, які зумовили додаткове залучення зовнішніх запозичень та, відповідно, зростання державного боргу. У 2012 році мала мати місце тенденція зростання державного та гарантованого державою боргу України. Загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України зріс із 88 млрд. 745 млн. гривень на кінець 2007 року до 473 млрд. 122 млн. гривень на кінець 2011 року. Таким чином він збільшився у 5,33 рази. Станом на 30 листопада 2012 року державний та гарантований державою борг зріс до 501 млрд. 440 млн. гривень. Державний та гарантований державою зовнішній борг досяг на цю дату 291 млрд. 581 млн. гривень. Це 58,15 % його загального обсягу. Державний внутрішній борг досяг 209 млрд. 859 млн. гривень, або склав 41,85 % його загального обсягу.

Станом на 30 квітня 2013 року державний та гарантований державою борг України становив 553.392.771,36 тис.грн. або 69.234.676,78 тис.дол.США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 313.029.822,00 тис.грн. (56,57% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 39.162.995,38 тис.дол.США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 240.362.949,36 тис.грн. (43,43%) або 30.071.681,40 тис.дол.США. Державний борг України становив 441.137.138,03 тис.грн. (79,72% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 55.190.433,90 тис.дол.США. Державний зовнішній борг становив 220.183.745,99 тис.грн. (39,79% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 27.547.071,94 тис.дол.США. Державний внутрішній борг становив 220.953.392,04 тис.грн. (39,93% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 27.643.361,96 тис.дол.США. Структуру державного боргу можна побачити на рис 2.

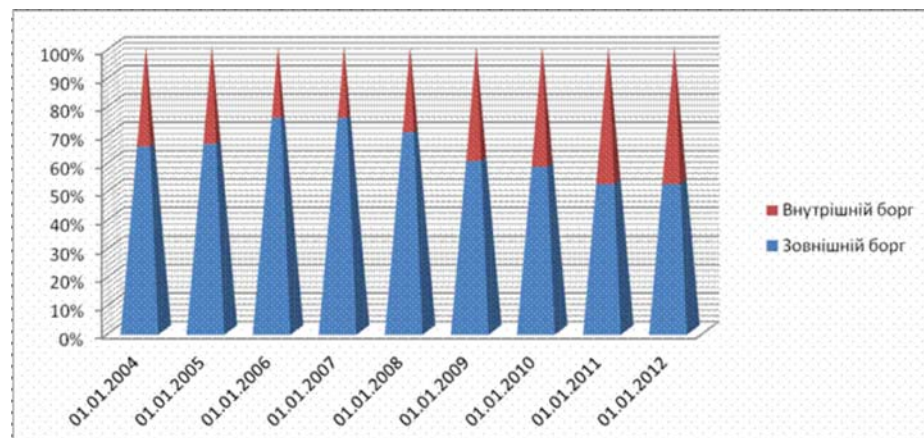

Рис. 2. Структура державного боргу України у 2004-2012 рр. [9]

У структурі державного боргу за всі роки зовнішній борг переважає над внутрішнім, і тільки в 2011 та 2012 роки їх співвідношення стає більш наближеним.

Також слід відмітити, що в Україні продовжує зростати валовий зовнішній борг, який складається із боргу державного сектору, боргу банків та суб'єктів реального сектору. Станом на 1 липня 2012 року за півріччя цей борг зріс на 2,2 проценти і досяг 129 млрд. доларів США. За півріччя борг державного сектору скоротився на 3,1 млрд. доларів і становив станом на 1 липня 2012 року 30 млрд. доларів США. За цей же період на 1,2 млрд. доларів скоротився борг банківських установ і становив 29 млрд. доларів США. Продовжує зростати борг реального сектору. За півріччя він зріс на 7 млрд. доларів США і досяг 75 млрд. доларів США.

Управління державним боргом варто розглядати як циклічний і багатостадійний процес, що послідовно включає три стадії: залучення — використання — погашення. На етапі залучення позик управління державним боргом здійснюється в контексті бюджетного процесу. Зокрема, Законом України "Про державний бюджет України" на відповідний рік установлюються граничні розміри боргу, вказуються обсяги державних запозичень із чіткою класифікацією на внутрішні і зовнішні. У період залучення позик необхідно основну увагу акцентувати на мінімізації затрат при погашенні боргу, враховуючи такі основні аспекти:

- обсяги позик;
- форми і умови запозичення (відсоткові ставки і валюта; строки погашення і пільговий період; можливі загальноекономічні і політичні умови);
- структура позик (за кредиторами й формами позик).[6]

Слід відзначити кроки , які робить уряд по вдосконаленню боргової політики України. Одним з кроків є прийняття постановою КМУ стратегії управління державним боргом на 2013 – 2015 рр.[3] В стратегії передбачається задоволення потреб держави у позикових ресурсах шляхом фінансування державного бюджету за мінімально можливою вартості обслуговування державного боргу з урахуванням ризиків. Також зазначається про утримання обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні. Акцентується увага на забезпеченні ефективного функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів та розширення доступу до міжнародного ринку капіталу. Відзначається необхідність реформування сфери міжнародної інтеграції та співпраці, спрямованої на вироблення цілісної і збалансованої зовнішньоекономічної політики, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості національної економіки.

Досягнення зазначених цілей забезпечується шляхом виконання таких завдань як оптимізація структури державного боргу в розрізі валюти і відсоткових ставок, що дасть змогу мінімізувати відповідні ризики . Провідним завданням є також мінімізація ризиків, пов'язаних з рефінансуванням та утриманням середньозваженого строку до погашення боргових зобов'язань держави у визначених Стратегією межах. Необхідним є підвищення рівня ліквідності державних боргових цінних паперів, що дасть змогу підвищити попит на них з боку інвесторів. Пріоритетними завданнями також є :

- запобігання виникненню пікових навантажень на державний бюджет, що пов'язані із здійсненням платежів за державним боргом;
- здійснення запозичень для підтримки та розвитку пріоритетних сфер економіки;
- забезпечення ефективної співпраці з провідними міжнародними рейтинговими агентствами щодо присвоєння ними суверенного кредитного рейтингу Україні та її борговим зобов'язанням;
- забезпечення системного підходу до міжнародної інтеграції та співпраці, у тому числі запровадження дієвих механізмів прийняття рішень у

зовнішньоекономічній сфері;

- запровадження стратегії залучення, ефективного використання та моніторингу зовнішньої допомоги;
- розширення співпраці з міжнародними організаціями, в тому числі міжнародними фінансовими організаціями;
- забезпечення прозорості діяльності, пов'язаної з управлінням державним боргом, та публічності відповідної інформації.

На сьогоднішній день проблема обслуговування боргу набрала критичного характеру і відбивається на всіх соціально-економічних процесах в Україні. Державі в край необхідно підвищити ефективність використання запозичених коштів, перенести акцент з зовнішніх запозичень на внутрішні. Починати збільшувати частку запозичень у фізичних осіб. Державні боргові запозичення, здатні реально вплинути на всю економіку країни, тільки якщо вони спрямовані на капітальні інвестиційні проекти, будуть підвищувати ефективність використання інтелектуального потенціалу України на шляху переходу від індустріального до постіндустріального розвитку країни. Важливими критеріями, яким необхідно дотримуватися в майбутньому є

- зменшення частки зовнішніх запозичень;
- удосконалення нормативно-правової бази, яка б враховувала передові; досягнення боргової теорії та практики здійснення боргової політики.
- вдосконалення боргової політики;
- підвищення ефективності управління боргом;
- готовність до того, що з часом борг буде лише зростати. Можливість створення нових інститутів по управлінню боргом. За прикладом зарубіжних країн;
- інвестиційна спрямованість запозичень;

Висновки та пропозиції. Пріоритетним напрямом боргової стратегії України має стати надання інвестиційного характеру державним запозиченням з метою розвитку вітчизняної економіки. Перевагу при інвестуванні доцільно надавати розвитку природо-ресурсного потенціалу, розвитку виробничої інфраструктури, а також наукомістким та трудомістким проектам, які забезпечать високий приріст доданої вартості, і як наслідок пришвидшення темпів зростання економіки. Важливою умовою реалізації цього завдання повинен бути суворий контроль та регулярне звітування за використанням державних коштів.

Література.

1. Бюджетний кодекс України, прийнятий Законом України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік»: Верховна Рада України; Закон від 06.12.2012 № 5515-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Постанова «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013-2015 роки»: Кабінет міністрів України; Постанова від 29.04.2013 №320 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>
4. Особливості та пріоритети боргової політики України / [Гальчинський А. С., Варналій З. С., Майстришин В. Я]. — К., 2004. — 110 с.
5. **Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь** / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.
6. Юрій С.І., Федосова В.М. Теорія фінансів. — К.: Знання, 2008. — 611 с.
7. Лютий І.О. Державний кредит та боргова політика України. 2-ге видання [монографія]/ [Лютий І.О., Зражевська Н.В., Рожко О.Д.]; за ред. І.О. Лютого — К.: ЦУЛ, 2008. — 360 с.
8. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

References.

1. Byudzhetnii kodeks Ukraini, priinyatii Zakonom Ukraini № 2456-VI vid 08.07.2010 r. [Elektronnii resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Zakon Ukraini «Pro Derzhavnii byudzheth Ukraini na 2013 rik»: Verhovna Rada Ukraini; Zakon vid 06.12.2012 № 5515-VI [Elektronnii resurs]. — Rezhim dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Postanova «Pro zatverdzhennya Seredn`ostrokovoї strategii upravlinnya derzhavnim borgom na 2013-2015 roki»: Kabinet ministriv Ukraini; Postanova vid 29.04.2013 №320 [Elektronnii resurs]. — Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>
4. Osoblivosti ta prioriteti borgovoї politiki Ukraini / [Gal`chins`kii A. S., Varnalii Z. S., Maistrishin V. YA]. — K., 2004. — 110 s.
5. Novii kurs: reformi v Ukraini. 2010-2015. Nacional`na dopovid` / za zag. red. V. M. Geicya [ta in.]. — K.: NVC NBUV, 2010. — 232 s.
6. YUrii S.I., Fedosova V.M. Teoriya finansiv. — K.: Znannya, 2008. — 611 s.
7. Lyutii I.O. Derzhavnii kredit ta borgova politika Ukraini. 2-ge vidannya [monografiya]/ [Lyutii I.O., Zrazhevs`ka N.V., Rozhko O.D.]; za red. I.O. Lyutogo — K.: CUL, 2008. — 360 s.
8. Derzhavnii komitet statistiki [Elektronnii resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Ministerstvo finansiv Ukraini [Elektronnii resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.minfin.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 18.06.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"